

Alföldy Jenő

(Lelet)mentés másként

Surbán Frang Zoltán versei elé

Van abban valami sorsszerű, hogy egy majdnem elfelejtett költőnk, Surbán Frang Zoltán versei a lengyel–magyar kapcsolatok legjelentősebb ápolója, Konrad Sutarski közvetítésével jutottak el hozzám a költői–írói hagyatékot gondozó Frang Gizella – a szerző lánya – kezdeményezésével. Sorsszerű, mert az 1916 és 1984 között élt magyar költő verseinek közkinccsé tétele már régen meg kellett volna, hogy történjen. Sorsszerű az is, hogy egy lengyel barátunk érzett rá a világháborúban súlyosan megsebesült, több mint négy év szovjet hadifogsággal sújtott, majd a szülőfalujához közeli Sopronban meghúzódó költő szenvedéseire.

Megfojtott kiáltás címmel Surbán Frang Zoltán születésének centenáriumán a család magánkiadásában már megjelent egy gyűjteményes verseskötet a szerző saját kezűleg összefűzött kéziratai alapján, de a terjesztésre az utódoknak nem volt lehetőségük. Mostani kísérletem a művek megismertetésére nem tudom, valamelyest eredményes lesz-e, de a versek sorsát saját érzelmi ügyemnek is érzem. Úgy is, mint „hivatásos” versolvasó, és úgy is, mint a háborús nemzedéknek, apám és nagybátyám korosztályának történelmi sorsa iránt fokozottan érzékeny ivadék. Izgatnak a frontszolgálattal, az állandósult életveszéllyel és a lágerélettel járó testi-lelki megpróbáltatások. Érdekelnek a gondolkozó és érző magyar katonák vívódásai, a második világháború iszonyatos nehézségekkel feldolgozható, az egész nemzetre kiterjedő morális és egzisztenciális kérdései. Surbán Frang Zoltán költészetéből sok mindent megérthetünk, ha együtt lélegzünk verseivel.

Olvasói megkönnyebbülten vehetik tudomásul az életműben rejlő értéket. Íme egy magyar költő, akinek jellemét nem ficamíthatták ki a történelem bukhatói. Alig ismerik még szakmai körökben is, ahogy magam is csak Sutarski Konrádnak köszönhetően vehettem róla tudomást. Pedig a költő hűséges maradt az igazat kendőzetlenül, olykor nyersen kimondó hitvallásához. Nem sikerre vágyott, hanem arra, hogy a közösségre tartozó mondandóját meghallják,

ALFÖLDY JENŐ (1939) irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. Kecskeméten él. Legutóbbi kötete: *A leírástól a látomásig. Szemlélés négy nemzedék költőiről* (Orpheusz Kiadó, 2018).

megfontolják. Semmilyen megalkuvásra nem volt hajlandó, sem a magyar sorskérdésekben, sem az istenhitben vagy a szerelemben. Holott súlyos csapások érték a diákkora óta verselő, jogot hallgató, biztató írói-újságírói karrier előtt álló ifjút, a *Magyar Nemzet* belső munkatársát, amikor 1940 végén parancsot kapott a bevonulásra. A keleti fronton töltött hónapok, a súlyos sérülések (lábamputálás, vaksággal fenyegető égett seb az arcán), a Budapesten meghúzódó katonaszökevény bujkálása a nyilasok elől, majd a négy évig tartó szovjet hadifogság és az itthon is tomboló bolsevizmus miatti kirekesztettség sem téríthette el egyenes útjáról, pedig ugyancsak meghajszolták „az évek futó vérebei”, ahogy ő írta.

Negyvenkilenc közepén, a demokrácia maradékának is felszámolásakor szomorú kép rajzolódott ki a csontig lesóványodottan, csonkolt lábbal Szibériából hazatérő költő előtt. Nyilvánosságra nem számíthattak a szovjet fonton kiszolgált katona kéziratai. Idős korában Ruffy Péternek, a *Magyar Nemzet* oszlopos tagjának vallotta egy interjúban: azért nem folytatta munkáját a lapnál az ötvenes években és később, mert nem írta volna meg azt, amit tőle vártak, és nem közölték volna azt, amit megír. A háború óta született versei a kuruc kesergők és az igényesebb katonadalok keserűségével szólnak, egy-egy fordulatukban Adyt, Balassit idézik. Az irodalmi fórumokon politikai és ideológiai „éberség” uralkodott, mely nem tűrte a patrióta magyarságához és a gondolat szabadságához hűséges tollforgató műveit. Az ötvenhatos forradalom régóta nem érzett reménnyel töltötte el, majd mélységes gyásszal a novemberi intervenció. Átkot szórt a forradalmi kormány árulóira, mint a walesi bárdok az angol királyra. Vallomástevő verseket írt arról, hogy segédmunkásként tengődve miért nem szökött Nyugatra, amikor erre módja lett volna néhány Amerikába menekült fiatalkori barátja segítségével. Okom van arra gondolni, hogy idővel a „korszerűség” álarcában is folytatódott vele szemben az igazságtalan kontraszelekció. Ha egy költő – mint Surbán Frang Zoltán – olyan verseket írt, amelyek némelyeknek máig is kínos történelmi tapasztalatokat, sorskérdéseket fejeznek ki szokatlan őszinteséggel, akkor az irodalmi divatok őrei a kiérdemesült konzervatívok közé sorolják szerzőjüket.

Surbán Frang Zoltánt méltán nevezhetjük pokoljáró költőnek. Sorsa „bús magyar sors”, ahogy azt Tornyai János felejthetetlen képe sugallja. Nem tudta elviselni a nyilas hónapokra emlékeztető terrort, frontszolgálata után a katonaszökevényi üldözöttség régi-új formáit. A földművelői munkát vállalta, a számára legnehezebbet, majd amikor maradék földjétől és házatól is megfosztották, segédmunkásként kereste meg sovány kenyerét. Verseinek egy része inkább emlékeztetnek József Attila szegényember-költészetére, mint a későbbi falusi értelmiségből kikerült, szerencsésebb poéták műveire. Alkati férfiasságának, erkölcsi tartásának s főként léthelyzetének a cifrátlan, szókimondó, naturalisztikus stílus felelt meg. (Lehet-e „naturalizmus” nélkül írni háborúról, diktatúráról?) Nemes nyersanyagú verseinek egy része az irodalmi szobatudósok szemében talán csiszolatlanok; elnagyolt, de súlyos kő- vagy fafaragványokként

hatnak. De érzésem szerint a megélt sors kendőzetlen, olykor önmagába maró őszintesége legtöbbször félresöpri még az itt-ott indokolt iskolamesteri kifogásokat is.

Idős korában vékony bibliapapírra írva egybe fűzte verseit, s az idő forgandó kerekére bízta őket. Jó lenne, hogy a magyar sorsnak és morális tartásnak ez a jelképes alakja már a művek kivételes történelmi dokumentumértéke miatt is ismertebbé válna. Megfelelően tallózva az irodalmi élettől elszakítva írt, mindig emberséges hangú versei között, egy leendő, jobban megrostált válogatásban, hiszem, nyitott szívű olvasói nagyon is becsülnék ezt a megszenvedett költészetet.

